

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน :
ข้อเสนอจากการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วน (RECAP)

Investigation of Participating Communication for Economic Community
Development by Rapid Ethnographic Community Assessment Process (RECAP)

มาริษา สุจิตวนิช

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
voon58@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน : ข้อเสนอจากการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วน (RECAP) ซึ่งจากการลงพื้นที่ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 20 แห่ง สรุปลักษณะเศรษฐกิจชุมชน จำนวน 6 ระบบ ดังนี้ 1) ระบบหัตถกรรม 2) ระบบผลิตภัณฑ์อาหาร 3) ระบบอาชีพทำขนม 4) ระบบน้ำดื่มและน้ำสมุนไพร สินค้าเกษตร/เครื่องมือด้านการเกษตร 5) ระบบภูมิปัญญาท้องถิ่น และพบข้อเสนอแนวทางการสื่อสารพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ดังนี้ 1) ประชาชนต้องสามัคคี ร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน การพึ่งตนเองและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 2) ส่งเสริมการรวมกลุ่มของประชาชน โดยการใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ เป็นปัจจัยเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิก 3) การสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยให้ประชาชนในชุมชนที่มีการรวมกลุ่มมานานแล้ว ทั้งที่ประสบปัญหาและที่ประสบความสำเร็จ มีการพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ 4) สนับสนุน ส่งเสริมการตลาดรูปแบบต่าง ๆ เช่น การจัดให้มีตลาดนัดชุมชน หรือลานค้าชุมชน และ 5) จัดให้มีเวทีประชุมเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนในทุกระดับ เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรีกษาหารือ แก้ไขปัญหาของชุมชนเอง วางแผนจัดทำโครงการ และการแสวงหางบประมาณในลักษณะแบบ คิดเอง ทำเอง โดยมีผู้แทนจากส่วนราชการ หน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชนคอยเสริมความช่วยเหลือให้เป็น “เวทีประชาคมเศรษฐกิจชุมชน/หมู่บ้าน”

คำสำคัญ: การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม, ระบบเศรษฐกิจชุมชน, การวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนา

Abstract

This article aims to study Communication method that contribute to socio-economic development for the community as a whole: An ethnographic study of a rush (RECAP) method, has been conducted by field data collection from the targeted areas by using structured interviews among 20 local governments and later classified into 6 economic communities categories namely: 1) Handicraft System 2) Food Production Chain System 3) Dessert Culinary System 4) Herbal Drink and Clean Drinking Water System, Agriculture Products and Farming Equipments 5) Local Wisdom. The proposed outcomes can be categorized into 5 categories namely 1) local resident should help one another to foster unity, be self-reliance and strengthening community capacity-building 2) To promote the people to people integration by using economic activity as a tool to enhance community tie. 3) Building community network encouraging the existing network to share key success factor and avoiding failure as well as be self-reliance. 4) Establishing marketing channel by organizing weekly community market. 5) Organizing a community forum to exchange new ideas, problems discussion, mapping out project plan to enhance incoming generation in a way that resident can do it themselves such as inviting representatives from the government, private sector, or even NGOs who could help to form "The Economic Forum for Community and Village".

Keywords: participation communication, community economy system, ethnographic research

1. ความนำ/บทนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีปรัชญาในการดำเนินงาน “การศึกษาสร้างคน คิดค้นภูมิปัญญา พัฒนาท้องถิ่น” ได้ดำเนินงานความร่วมมือกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ในการดำเนินงาน “เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่” ภายใต้โครงการ “นครปฐม นครแห่งความผาสุกทุกชุมชนท้องถิ่น” กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 20 แห่ง (อบต.สระกะเทียม อบต.รางกระพุ่ม อบต.หนองบัว อบต.ลำเหย อบต.พลับพลาไชย อบต.บางไทรป่า อบต.คลองจินดา อบต.นิลเพชร อบต.บ้านไร่ ทต.บางเลน อบต.บางปลา อบต.ห้วยด้วน อบต.ทุ่งขวาง อบต.สวนกล้วย อบต.ทรงคะนอง อบต.หนองปลาไหล อบต.หนองปลาหมอ อบต.บางช้าง อบต.ทุ่งบัว และ อบต.ห้วยหมอนทอง) ในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียง โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเป็นการหนุนเสริมการทำงานของภาคส่วนต่าง ๆ ในจังหวัด ประกอบด้วย ภาคท้องถิ่น (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ภาคท้องถิ่น (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) และภาคประชาชน (กลุ่ม/องค์กรชุมชน/เครือข่าย) โดยอาศัยกระบวนการการเรียนรู้ระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐมกับทุกภาคส่วน เพื่อที่จะผลักดัน ขับเคลื่อนและพัฒนาระบบ กลไกการจัดการสุขภาพชุมชนอย่างมีพลังและไปในทิศทางเดียวกัน ผ่านกระบวนการวิจัยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnographic Community Assessment Process : RECAP) จากการลงพื้นที่ทำให้ผู้เขียนเห็นประเด็นในการศึกษาได้แก่เรื่องของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และระบบเศรษฐกิจชุมชน จึงทำให้ผู้เขียนสนใจศึกษาเรื่อง “การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน: ข้อเสนอจากการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน” ซึ่งผู้เขียนได้แบ่งออกเป็นส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่ แนวคิดการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา , แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน, การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม, ผลการศึกษากระบวนการเศรษฐกิจชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน และข้อเสนอแนวคิดการสื่อสารพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน

2. วัตถุประสงค์ของบทความ

เพื่อศึกษาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน : ข้อเสนอจากการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (RECAP)

3. เนื้อเรื่อง/เนื้อหาของบทความ

3.1 แนวคิดการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา

การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Studies) เป็นวิธีการศึกษาของสาขาวิชามานุษยวิทยา (Anthropological Method) ต่อมานักวิจัยและนักวิชาการในสาขาอื่น ๆ เช่น ด้านสังคมศาสตร์และด้านการศึกษาได้นำวิธีการนี้มาใช้ในศาสตร์ของตนเองการศึกษาชาติพันธุ์วรรณาในยุคแรก ๆ ความสนใจจำกัดอยู่เฉพาะการศึกษากลุ่มชนบางกลุ่มในสังคม เช่น กลุ่มชนที่ล้าหลังและชนกลุ่มน้อย กลุ่มชาวนา กลุ่มชนในชนบท ต่อมาเริ่มขยายวงกว้างมากยิ่งขึ้นขยายความสนใจศึกษาไปยังกลุ่มทางสังคม วัฒนธรรม สถาบัน และองค์กรร่วมสมัยแทบทุกรูปแบบ เช่น สังคมเกษตรกรรม กลุ่มกรรมกรอาชีพ กลุ่มสตรี พระสงฆ์ สถาบันวัดครอบครัว โรงเรียน ชุมชนในเมือง ฯลฯ โดยได้ทำการศึกษาวัฒนธรรม ความคิดความเป็นอยู่ของคนกลุ่มนั้น ๆ อย่างลึกซึ้งแต่ที่ผ่านมามีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาได้รับการวิพากษ์วิจารณ์โดยตลอดจากทั้งคนในวงการวิจัยเชิงคุณภาพและจากภายนอกประเด็นที่ภายนอกวิพากษ์กันมากก็คือ เรื่องความไม่เข้มงวดของระเบียบวิธีวิจัยทั้งประเด็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลและมีการตอบโต้ในประเด็นดังกล่าวโดยพยายามปรับปรุงวิธีการแต่โดยภาพรวมแล้ววิธีการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา ก็ยังคงความเป็น “เชิงคุณภาพ” อย่างเต็มรูปแบบ (ชาย โพธิสิตา. 2550: 153)

ชาย โพธิสิตา (2548: 34) ให้ความหมายของชาติพันธุ์วรรณาไว้ว่า ชาติพันธุ์วรรณา หมายถึง กระบวนการสังเกตพฤติกรรมและวิถีชีวิตของกลุ่มทางสังคมและวัฒนธรรมกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งแล้วรายงานโดยละเอียดถึงพฤติกรรม ความเชื่อ ความรู้ ความเข้าใจ ที่คนคิดตลอดจนค่านิยมอันเป็นผลมาจากพฤติกรรมของคนในกลุ่มนั้น ๆ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือชาติพันธุ์วรรณาเป็นการพรรณนาถึงวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของคนในสังคมใดสังคมหนึ่งโดยปกตินักชาติพันธุ์วรรณาจะไม่นักมานุษยวิทยาเป็นคน ๆ เดียวกันทั้งนี้ก็เพราะชาติพันธุ์วรรณาเป็นวิธีการอย่างหนึ่งที่นักมานุษยวิทยาใช้ศึกษา “วัฒนธรรม” ของคนในสังคม

อลิศรา ศิริศรี (2541: 20) ให้ความหมายของการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Research) ว่าเป็น การศึกษาวัฒนธรรม โดยวัฒนธรรม หมายถึงลักษณะของการดำเนินชีวิตของบุคคล หรือของกลุ่มบุคคลในสังคมหนึ่ง ๆ หรือ ในชุมชนหนึ่ง ๆ ตามความเชื่อ ทศนคติ ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา และภาษา

ศุภกิจ วงศ์วิวัฒน์นุกิจ (2550: 90-91) กล่าวว่า Ethnography เป็นการศึกษาทางชาติวิทยา และการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาเป็นแนวทางหนึ่งในการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งอธิบาย และตีความข้อมูลทางสังคม เจตคติความเชื่อ ความรู้สึก วัฒนธรรม และพฤติกรรมของมนุษย์ โดยมีวิธีการเก็บข้อมูลหลาย ๆ วิธีในทุกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น นักวิจัยต้องแฝงตัวเองเข้าไป คลุกคลีอยู่กับประชากรในชุมชนหรือท้องถิ่นที่ต้องการศึกษาเพื่อได้ข้อมูลที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็น ปัจจัยผลักดันให้เกิดการแสดงออกของความรู้สึกและพฤติกรรมต่าง ๆ ของประชากรจนได้ข้อมูลเพียงพอที่จะนำไปวิเคราะห์ แผลผล สรุปผลหรือสร้างทฤษฎีเพื่อใช้อธิบายพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของประชากรได้โดยทั่วไปการศึกษาทางชาติวิทยา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ระดับมหัพภาค (macro ethnography) ที่เน้นถึงวัฒนธรรมในภาพกว้าง และ 2) ระดับจุลภาค (micro ethnography) ที่เน้นวัฒนธรรมที่แคบลงมาในขนาดประชากรที่น้อยลงหรืออาจเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีใน หน่วยงาน

Geertz (อลิศรา ศิริศรี.2541: 250. อ้างอิงจาก Geertz: 1975) กล่าวว่าการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา คือ การนำตัวเราหรือผู้วิจัยเข้าไปสู่ สิ่งที่ Geertz เรียกว่า “Thick Description” หมายถึง ความพยายามที่จะบรรยายหรือพรรณนา (Describe) อย่างละเอียดลึกซึ้งถึงเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นการตีความหมายหรือหาความหมาย (Interpretation) เพื่อที่จะอธิบายถึงลักษณะและความเป็นไปอันสลับซับซ้อนของสังคมนั้น ๆ

LeCompte and Schensul (ชาย โปธิสิตา. 2550: 148. อ้างอิงจาก LeCompte and Schensul.1999a: 1) เห็นว่า ชาติพันธุ์วรรณาเป็น “วิธีการศึกษาชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชน สถาบันรวมถึงกลุ่มหรือองค์กรในรูปแบบอื่น ๆ วิธีการนี้มีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์เป็นการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงใช้ตัวนักวิจัยเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลใช้วิธีการเก็บข้อมูลที่เคร่งครัดเพื่อหลีกเลี่ยงอคติและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องให้ความสำคัญกับความคิดเห็นของประชาชนผู้ให้ ข้อมูล ใช้วิธีดำเนินการวิจัยแบบอุปนัยสร้างทฤษฎีขึ้นมาจากท้องถิ่นที่ศึกษาเพื่อทำการทดสอบและปรับใช้ภายในท้องถิ่นและ กับที่อื่น

Stewart (ชาย โปธิสิตา.2550: 148. อ้างอิงจาก LeCompte and Schensul. 1998) หลีกเลี่ยงที่จะให้ความหมายในเชิงนิยามแต่กล่าวถึงลักษณะสำคัญของวิธีการนี้ประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้เป็นการใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการวิจัยที่เน้นความเป็นองค์รวม เป็นการวิจัยที่ให้ความสำคัญแก่บริบทรวมทั้งมีการพรรณนาและการวิเคราะห์ที่เน้น ปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคมเป็นตัวแปรสำคัญ

William Wiersma (1986: 16) ได้กล่าวถึงชาติพันธุ์วรรณาว่าเป็นเรื่องที่ลึกซึ้ง เป็นเรื่องของพรรณนา วิเคราะห์สถานการณ์ทางวัฒนธรรมที่เฉพาะเจาะจง ส่วนความหมายกว้าง ๆ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ สภาพแวดล้อมของการศึกษาการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาจึงเป็นเรื่องทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับมานุษยวิทยาแต่มีการนำมาใช้ในการศึกษา

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า ชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) เป็นการศึกษาทางชาติวิทยาและการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาเป็นแนวทางหนึ่งของการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งอธิบายและตีความข้อมูลทางสังคมเจตคติ ความเชื่อ ความรู้สึก วัฒนธรรม ภาษา และพฤติกรรมของมนุษย์วิถีชีวิตของกลุ่มคนในสังคมโดยใช้วิธีการค้นคว้าหาข้อเท็จจริงที่มี ลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งผู้วิจัยจะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการเก็บข้อมูลที่เคร่งครัดเพื่อหลีกเลี่ยงอคติและเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง การวิเคราะห์ข้อมูลเน้นการพรรณนาและการวิเคราะห์ที่เน้นปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคมเป็นตัวแปรสำคัญโดยทั่วไป การศึกษาทางชาติวิทยาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ระดับมหัพภาค (macro ethnography) ที่เน้นถึงวัฒนธรรมในภาพกว้าง และ 2) ระดับจุลภาค (micro ethnography) ที่เน้นวัฒนธรรมที่แคบลงมาในขนาดประชากรที่น้อยลงหรืออาจเป็นการศึกษาเฉพาะกรณีในหน่วยงาน

3.2 แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน

แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนในประเทศไทยมีมานาน โดยเริ่มจากการเป็นระบบสหกรณ์ แนวคิดเชิงวัฒนธรรม และชุมชน หมู่บ้านนักคิดแนววัฒนธรรมชุมชนคนสำคัญที่ทำให้แนวคิดนี้ได้รับการยอมรับในวงกว้างในสังคมไทยทั่วประเทศ โดยเริ่มจากการเสนอให้ประชาชนรวมตัวกันเป็นกลุ่มและองค์กรย่อย ๆ เพื่อช่วยเหลือและสร้างความเข้มแข็งให้สมาชิกแต่ละคน กลุ่มและองค์กรเหล่านี้อาจปรากฏในรูปแบบชุมชน หมู่บ้าน องค์กรพัฒนาเอกชน หรือกลุ่มทางปัญญา ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มและ

ระหว่างกลุ่มเป็นแบบเท่าเทียมกัน ควรลดอำนาจและหน้าที่ของรัฐลง แล้วนำเอาอำนาจและหน้าที่นั้นกลับคืนมาที่องค์กร ซึ่งเมื่อหน้าที่เหล่านี้กลับเป็นขององค์กรย่อยแล้วก็อาจไม่ต้องใช้อำนาจก็ได้ และต้องการให้ปรับปรุงวัฒนธรรมพื้นฐาน โดยเพิ่มธรรมะของศาสนาพุทธ และนำเอาวัฒนธรรมโดยเฉพาะวิชาการจากสากลเข้ามาผสมด้วยขณะเดียวกันชุมชนหมู่บ้านที่ปรับใหม่ก็จะมีภาระหน้าที่เพิ่มขึ้น เพราะจะได้มีการโยกย้ายหน้าที่ ซึ่งขณะนี้ เป็นของรัฐ คือ การพัฒนากลับมาเป็นของชุมชน และสลาย อำนาจรัฐลง

สำนักเศรษฐศาสตร์การเมือง เริ่มการศึกษาชุมชนหมู่บ้านโดยใช้กรอบมาร์กซิสต์ แต่ต่อมาได้เคลื่อนตัวมาใกล้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมากขึ้น มีความพยายามที่จะผสมผสานแนวคิดมาร์กซิสต์กับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเข้าด้วยกัน การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชนหมู่บ้านไทยเขาได้เริ่มศึกษาชุมชนหมู่บ้านด้วยตนเองโดยใช้ทฤษฎีการผลิตแบบเอเชียเป็นหลัก ซึ่งการใช้ทฤษฎีดังกล่าวทำให้ได้ข้อคิด 2 ประการคือ

1. การที่หมู่บ้านไม่สามารถพัฒนาได้อย่างเต็มที่ เพราะถูกรัฐดึงเอาส่วนเกินไป แต่หมู่บ้านยังมีศักยภาพ มีเอกลักษณ์ของตนเอง ยังคงเก็บลักษณะสังคมและวัฒนธรรมแห่งการช่วยเหลือกันและกัน ซึ่งเป็นลักษณะของชุมชนบุพกาลเอาไว้ ซึ่งสำนักเศรษฐศาสตร์การเมืองของศาสตราจารย์ ดร.ฉัตรทิพย์มีความเห็นว่า ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะพิเศษของสังคมและวัฒนธรรมไทย และเป็นเหตุผลพื้นฐานในการเสนอให้ใช้วัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวทางของการพัฒนา

2. การใช้กรอบการวิเคราะห์แบบมาร์กซิสต์ทำให้ได้ความคิดว่า จะเข้าใจชุมชนได้จะต้องรู้ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับรัฐ และจะต้องปฏิเสธรัฐที่มีลักษณะเดิม การปฏิเสธรัฐจะทำให้ชุมชนรู้จักตนเอง รู้ฐานะและบทบาทของตนเองเด่นชัดขึ้น ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ดีของชุมชนซึ่งถูกทำลายโดยรัฐ มีความสำคัญสูงสุดในการรื้อฟื้นพลังชุมชน (<http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/01-02-03.html>)

3.3 ความหมายของเศรษฐกิจชุมชน

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภค การจำหน่ายจ่ายแจกที่คนในท้องถิ่นชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำร่วมรับประโยชน์ของประชาชน และร่วมกันเป็นเจ้าของ เศรษฐกิจชุมชนมีรากฐานมาจากศักยภาพของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน หรือทุนในชุมชน อาทิวัฒนธรรม ประเพณี สภาพภูมิประเทศ ความหลากหลายทางทรัพยากรที่มีอยู่

เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง พฤติกรรมของชุมชนในการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชน อาทิ กิจกรรมที่บุคคลหรือองค์กรชุมชน หรือเอกชนร่วมกิจการ ช่วยกันดำเนินงานด้วยตนเองทั้งหมด หรือบางส่วน โดยประสานการทำงานพหุภาคีและผู้คนในท้องถิ่น มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสมช่วยเหลือการผลิต การตลาด ทุน การจัดการร่วมกันในเรื่องเกี่ยวกับการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การค้าขาย การบริการ การท่องเที่ยว การพัฒนา ส่งเสริมวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดรายได้ ส่งผลต่อบุคคล ครอบครัวและชุมชน

เศรษฐกิจชุมชนมีลักษณะสำคัญคือ ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต แรงงานของสมาชิกในครอบครัวเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการอยู่รอดของครอบครัวต่อความพอเพียง และต่อความสามารถในการพึ่งตนเอง ตามแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ชุมชนเป็นตัวของตัวเอง มีพลวัต และสามารถที่จะอยู่รอดด้วยตัวเองได้ พัฒนาเคียงคู่ไปกับพัฒนาการของระบบทุนนิยม (<http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/01-01-01.html>)

สรุป เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งประกอบด้วย กิจกรรมทางการผลิต การแปรรูป การขายผลผลิต การซื้อ และการบริโภคในชุมชน อาจจะเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดรายได้และกำไรใน อันเกิดจากการรวมกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน

3.4 การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม โคเฮน และ อัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, อ้างถึงใน กิตติ คันธา, 2536 : 15) ได้จำแนกลักษณะการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ลักษณะ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การริเริ่มตัดสินใจ 2) การดำเนินการตัดสินใจ และการตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากรการบริหารและการประสานความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลในส่วนของรูปแบบของการมีส่วนร่วม

นอกจากนั้น แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน : จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2549) ได้กล่าวถึงบริบทของการพัฒนาชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญ 7 ประการ คือ ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม การเข้าถึงสื่อ ความเชื่อมั่นในศักยภาพของประชาชน ความโดดเด่นของสาร การปรึกษาหารือร่วมกัน การสนับสนุน และกระบวนการเชิงประชาธิปไตย ดังนี้

1. ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม ความหลากหลายจะส่งผลให้เสียงของประชาชนมีความหลากหลายมากขึ้น และสะท้อนความต้องการต่าง ๆ ร่วมกันได้ชัดเจนขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้การพัฒนาต่าง ๆ เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม และในขณะเดียวกันก็ส่งผลต่อความรู้สึกของบุคคลที่เกี่ยวข้องในด้านต่าง ๆ อาทิ ความภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมของตน ตลอดจนการอุทิศแรงกาย/ใจในการดำเนินการต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถในระดับถัดไป

2. การเข้าถึงสื่อ การเข้าถึงสื่อ มักจะนำไปสู่การที่ผู้เกี่ยวข้องได้พัฒนาความรู้สึกผูกพันกับประเด็นปัญหา เกิดความตระหนักร่วม ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ และเป็นการถ่วงดุลอำนาจกับกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ ตลอดจนการเพิ่มอำนาจและความเสมอภาคให้กับประชาชน

3. ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะความเชื่อมั่นว่า ทุกคนมีความสามารถเชิงสติปัญญา

4. ความโดดเด่นของสาร ประเด็นที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน หรือการตอบสนองความต้องการของชุมชน หรือการเป็นประเด็นที่ชุมชนสามารถนำเนื้อหาสาระดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้

5. การปรึกษาหารือ เป็นกระบวนการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล มุมมอง และทัศนคติต่าง ๆ

6. การสนับสนุน เป็นการเปิดโอกาสให้ทุกคนมีบทบาทต่าง ๆ

7. กระบวนการเชิงประชาธิปไตย เป็นการกระจายอำนาจไปสู่ประชาชนในระดับชุมชนเป็นการเพิ่มพลังอำนาจให้กับชุมชน และการฝึกฝนให้ชุมชนเรียนรู้การจัดการและการพึ่งตนเอง

3.5 ขั้นตอนในการปฏิบัติการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 4 ประการคือ

1. การสร้างสัมพันธ์ภาพกับชุมชน ได้แก่ 1) การพบปะผู้นำ 2) การค้นหาบุคคลในพื้นที่เข้าร่วมเป็นทีมวิจัย 3) การเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

2. การสร้างกระบวนการปรึกษาหารือกับชุมชน ได้แก่ 1) การประสานงานกับสมาชิกชุมชน 2) การกำหนดความชัดเจนเกี่ยวกับหน้าที่ของสื่อและบทบาทของบุคคลที่ทำหน้าที่เลือกใช้สื่อ 3) การออกแบบและดำเนินการปรึกษาหารือ

3. การร่วมกันพัฒนา/ปรับปรุงระบบการสื่อสาร ได้แก่ 1) การจัดตั้งทีมงาน 2) การเสริมสร้างศักยภาพของทีมงาน 3) การสนับสนุนการปฏิบัติการสื่อสารในพื้นที่

4. การร่วมกันพัฒนาระบบและการดำเนินการประเมินผล ได้แก่ 1) การประสานงานกับสมาชิกชุมชน 2) การออกแบบกระบวนการ

3.6 ผลของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมต่อชุมชน

1. ผลในระดับบุคคล การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงความคิด ความรู้สึก และทักษะต่าง ๆ ของสมาชิกชุมชนที่ได้เข้ามามีส่วนร่วม และนำไปสู่การเกิดความมั่นใจในการใช้ชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับผู้อื่นมากขึ้น

2. ผลในระดับกลุ่ม การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ และการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้อง

3. ผลในระดับชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมก่อให้เกิดการเปิดพื้นที่ในการนำเสนอเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ตลอดจนเป็นการพัฒนาระบบสื่อที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน และการกระชับสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในชุมชน ความภาคภูมิใจร่วมกันในความเป็นชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และการกำหนดทิศทางเชิงนโยบายเกี่ยวกับชุมชน

4. บทสรุป

ผลการศึกษาระบบเศรษฐกิจชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วน

ประเด็นงานในพื้นที่และตำบลที่พบ จากการลงพื้นที่ ผ่านกระบวนการวิจัยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณนาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnographic Community Assessment Process : RECAP) แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน และแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน : จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย สรุปได้ดังนี้

1. ระบบหัตถกรรม

ตัวอย่างกลุ่มที่พบ 1) กลุ่มผลิตภัณฑ์จากเศษผ้าพบที่ตำบลทุ่งขวาง 2) กลุ่มผลิตไม้กวาด 3) กลุ่มจักสานพลาสติก 4) กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์และกลุ่ม 5) กลุ่มผักตบชวา พบที่ตำบลหนองปลาไหล 6) กลุ่มถักกระเป๋าสีคราม พบที่ตำบลสวนกล้วยมีสมาชิกในแต่ละหมู่บ้านกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพโดยมีสมาชิก ประมาณ 10 คน แต่ไม่มีเงินทุนหมุนเวียนและอยู่ระหว่างขั้นตอนการขอจดทะเบียนเป็นสินค้า OTOP 7) กลุ่มกระเป๋าหมวกจากเชือกมัสจรรมีสมาชิก มีกติกากา การบริหารจัดการและการสานผลิตภัณฑ์จากเชือกปอ 8) กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์มีสมาชิก มีกติกากา การบริหารจัดการและมีการผลิตดอกไม้จันทน์ พบที่ตำบลปลับปลาไหล 9) กลุ่มผ้าทอมือบ้านไร่มีผ้าทอหลากหลายชนิด เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าสร่ง ผ้าพื้น ผ้าลายใส่ดิน ผ้าถุงหรือผ้าชิ้น ผ้าลาย และผลิตภัณฑ์อื่นที่ทำจากผ้าทอ 10) กลุ่มบ้านไร่ดอกไม้จันทน์ พบที่ตำบลบ้านไร่ 11) กลุ่มสตรีแม่บ้าน ทต. 12) กลุ่มพับหรีด 13) กลุ่มทำไม้แขวนชุดชั้นใน พบที่ตำบลรางกระทุ่มจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าเพื่อส่งเสริมรองรับผลผลิต ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุและคนว่างงานทำหรีดเพื่อสร้างเศรษฐกิจหมุนเวียนในหมู่บ้าน ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุและคนว่างงานทำเพื่อสร้างเศรษฐกิจหมุนเวียนในหมู่บ้านและส่งขายนอกหมู่บ้าน 14) กลุ่มอาชีพจักสานผักตบ 15) กลุ่มชาวบ้านมาร่วมตัวเพื่อทำจักสาน เช่น แจกันกระปุกใส่ของใส่ปากกา 16) กลุ่มผลิตภัณฑ์กระดาษต้นไม้และอุปกรณ์ตกแต่งสวน/งานพิธีต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์กระดาษต้นไม้ออกจากโรงงานทำวงกบในชุมชน 17) กลุ่มตัดเสื้อผ้าสตรี พบที่ตำบลนิลเพชรรับจ้างเย็บผ้าโหล โดยรับงานจากตลาดโบ๊เบ๊ และ 18) กลุ่มหัตถกรรม พบที่ตำบลหนองปลาไหลมีการรวมกลุ่มจากสมาชิกที่ได้รับการอบรมจาก กศน. เพื่อรวมกลุ่มทำผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น กระเป๋า ตะกร้า ผลิตภัณฑ์จากผักตบชวา ทำให้สมาชิกมีรายได้เสริมจากการขายผลิตภัณฑ์ ปัจจุบันมีสมาชิก 24 คน

2. ระบบผลิตภัณฑ์อาหาร

ตัวอย่างกลุ่มที่พบ 1) กลุ่มหมู หมูพบที่ตำบลห้วยด้วน มีสมาชิก มีกติกากา การบริหารจัดการและการแปรรูปหมู เช่น หมูหวาน หมูแผ่น 2) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรทำน้ำพริก พบที่ตำบลทุ่งขวาง 3) กลุ่มแหล่งปฏิบัติการแปรรูปปลาสด พบที่ตำบลหนองปลาไหล 4) กลุ่มแหล่งปฏิบัติการทำพริกแกง พบที่ตำบลดอนกระเบื้องมีสมาชิก มีกติกากา การบริหารจัดการมีการผลิตพริกแกงจำหน่ายสอนและรวมกลุ่มประกอบอาชีพสร้างรายได้ 5) กลุ่มออมทรัพย์สัจจะภูมิปัญญาทำพริกแกง และกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ทำอาหาร พบที่ตำบลทุ่งบัว 6) กลุ่มสตรีเทศบาลตำบลบางเลน กลุ่มปลาแดดเดียว และ กลุ่มเกษมชัยฟาร์ม KCF พบที่เทศบาลตำบลบางเลน 7) กลุ่มน้ำพริก พบที่ตำบลสระกระเทียม มีสมาชิก มีกติกากา การจัดการ งาน เงิน คน มีการผลิตน้ำพริกจำหน่าย เช่น น้ำพริกเผา น้ำพริกแกงเผ็ด 8) กลุ่มสตรีอาสาผลิตน้ำพริกเผาและพริกแกงพบที่ตำบลทรงคะนอง รวมกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพ ผลิตน้ำพริกแกง น้ำพริกเผา นำไปวางจำหน่ายที่ร้านค้าชุมชน ในวันเสาร์ - อาทิตย์ และกลุ่มสตรีแปรรูปเปลือกส้มโอเชื่อมและมะม่วงแช่อิ่ม รวมกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพ ผลิตเปลือกส้มโอเชื่อม มะม่วงแช่อิ่ม นำไปวางจำหน่ายที่ร้านค้าชุมชน ในวันเสาร์ - อาทิตย์ และ 9) กลุ่มปลาแดดเดียว ปลาตาก ปลาตากพบที่ตำบลนิลเพชร กลุ่มที่รวมตัวกันเพื่อประกอบอาชีพ จ้างคนในชุมชน และนำไปขายที่วัดไฟโรงวัว

3. ระบบอาชีพทำขนมหวาน

กลุ่มตัวอย่างที่พบ 1) กลุ่มอาชีพทำขนมพบที่ตำบลห้วยด้วน มีสมาชิก มีกติกากา การบริหารจัดการและมีการผลิตขนม เช่น คูกี้ กะหรี่ปั๊ป 2) กลุ่มอาชีพทำขนม พบที่ตำบลทุ่งขวาง 3) กลุ่มทำน้ำตาลมะพร้าว หนองปลาไหล 4) กลุ่มแม่บ้านดอนตุมขนมเปียะขาววัง สวนกล้วย เริ่มต้นจากการชวนแม่บ้านที่ว่างงานประมาณ 20 คน ดำเนินการขอรับการสนับสนุนด้านวิทยากร อุปกรณ์ทำขนม จากทาง กศน.บ้านโป่ง เข้ามาสอนให้กับสมาชิกในกลุ่มปัจจุบันทำขนมเปียะจนเชี่ยวชาญสมาชิกร่วมกันระดมทุนและเริ่มวางจำหน่ายในหมู่บ้านและส่งขนมเปียะขาววัง คัดสรรได้ระดับ 4 ดาว เมื่อปี 25535) กลุ่มอบขนมปัง OTOP6) กลุ่มขนมเปียะ OTOP 5 ดาว และ 7) กลุ่มกะหรี่ปั๊ป พบที่ตำบลทุ่งบัว มีสมาชิก มีกติกากา การจัดการ งาน เงิน คนมีการผลิตกลุ่มขนมเปียะ OTOP ๕ดาว ,ภูมิปัญญาทำพริกแกง (แกงเผ็ด แกงเขียวหวาน แกงส้ม) และ 8) กลุ่มขนมเปียะบางเลน พบที่เทศบาลตำบลบางเลน

4. ระบบน้ำดื่มและน้ำสมุนไพร

กลุ่มตัวอย่างที่พบ 1) กลุ่มน้ำว่านทางจรจะเข้พบที่ห้วยด้วน มีสมาชิก มีกติกา การจัดการ งาน เงิน คน มีการผลิตน้ำว่านทางจรจะเข้จำหน่าย 2) กลุ่มฝักข้าวบ้านปลักไม้ลายพบที่ตำบลทุ่งขวาง 3) กลุ่มน้ำดื่ม หนองปลาไหล 4) กลุ่มผลิตน้ำดื่มพบที่ตำบลพลับพลาไชย . มีสมาชิก มีกติกา การจัดการ งาน เงิน คน มีการผลิตน้ำดื่มบรรจุขวด5) กลุ่มน้ำดื่มพบที่ตำบลบางไทรป่า 6) กลุ่มดูแลรักษาตู้กดน้ำดื่มพบที่ตำบลคลองจินดา กลุ่มช่วยกันดูแลรักษาเครื่องกดน้ำดื่มได้รับเงินกองทุนหมู่บ้าน SML จึงจัดซื้อเครื่องกรองน้ำ เพื่อให้สมาชิกในหมู่บ้านได้น้ำสะอาดและราคาถูกไว้บริโภค7) กลุ่มน้ำดื่มหยอดเหรียญพบที่ตำบลสระกระเทียม มีสมาชิก มีกติกา การจัดการ สวัสดิการ งาน เงิน คน มีน้ำดื่มสะอาดไว้บริโภค และ 8) กลุ่มประปาหมู่บ้าน นิลเพชรมีการจัดตั้งกลุ่มบ้านสามขาโดยนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาลเพื่อเป็นแหล่งเงินทุนหมุนเวียนให้กับคนในชุมชนสร้างรายได้ อาชีพ

5. ระบบสินค้าเกษตร/เครื่องมือด้านการเกษตร

กลุ่มตัวอย่างที่พบ 1) กลุ่มผู้เพาะเลี้ยงกล้วยไม้ เกิดจากการมีส่วนร่วมในการเพาะเลี้ยงกล้วยไม้เพื่อจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ 2) กลุ่มผลไม้ปลอดสารพิษพบที่ตำบลบางช้าง เกิดจากการมีส่วนร่วม มีการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อปลูกผักปลอดสารพิษเพื่อจำหน่ายในและนอกพื้นที่ มีการผลิตปุ๋ยชีวภาพเพื่อใช้ในการปลูกผลไม้ และการทำเกษตรอินทรีย์ 100% 3) กลุ่มเลี้ยงโคนมพบที่ตำบลสระกระเทียม มีสมาชิก มีกติกา การจัดการ งาน เงิน คน มีการส่งนมโคจำหน่าย 4) กลุ่มรับจ้างฆ่าวัชพืชรับกำจัดวัชพืชตามไร่นา ของคนในพื้นที่และนอกพื้นที่5)กลุ่มเลี้ยงกบและปลาตุ๊ก รวมตัวกัน โดยใช้เวลาที่เหลือจากการทำนา มาสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ และ6) กลุ่มเก็บข้าวดีด นิลเพชร รับจ้างเก็บข้าวดีดที่ไม่ต้องการออกจากแปลงข้าว

6. ระบบภูมิปัญญาท้องถิ่น

กลุ่มตัวอย่างที่พบ 1)กลุ่มเตาอังโล่พบที่ตำบลลำเหยมีสมาชิก มีกติกา การจัดการ งาน เงิน คนและมีการผลิตกลุ่มเตาอังโล่ (ปั้นเตา) 2) กลุ่มรูปหอมพบที่ตำบลพลับพลาไชย มีสมาชิก มีกติกา การจัดการ งาน เงิน คนและมีการผลิตรูปหอม 3) กลุ่มสตรีอาสาพบที่ตำบลคลองจินดาเกิดจากการเชิญชวนแม่บ้านที่ว่างงานเข้าร่วม ดำเนินการผลิตสบู่ สมุนไพร การจักสานพลาสติก 4) กลุ่มนวดแผนไทย นิลเพชรรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างรายได้ และฝึกอาชีพให้คนในชุมชน

7. ระบบร้านค้า/สหกรณ์

กลุ่มตัวอย่างที่พบ ได้แก่ กลุ่มร้านค้าชุมชนสามขา SML พบที่ตำบลนิลเพชร

ข้อเสนอแนวทางการสื่อสารพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน

จากการศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Studies) เกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ในการดำเนินงาน “เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่” ภายใต้โครงการ “นครปฐม นครแห่งความผาสุกทุกชุมชนท้องถิ่น” กบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 18 แห่ง จำนวน 6 กลุ่ม ผ่านกระบวนการวิจัยชุมชนด้วยการวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (Rapid Ethnographic Community Assessment Process : RECAP) แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน และแนวทางการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน : จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย มีข้อเสนอแนะแนวทางการสื่อสารพัฒนาแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชน ดังนี้

1. ประชาชนต้องสามัคคีร่วมมือกัน ช่วยเหลือกัน การพึ่งตนเองและสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งเป็นเสมือนทุนทางสังคม โดยเริ่มจากการส่งเสริมการผลิตพื้นฐาน คือ เกษตรผสมผสาน ซึ่งภาครัฐ ภาคเอกชนต้องเข้าไปให้การช่วยเหลือสนับสนุน ในรูปแบบที่เหมาะสม ทั้งนี้ การดำเนินการ ต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชนเป็นหลัก

2. ส่งเสริมการรวมกลุ่มของประชาชน โดยการใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือ เป็นปัจจัยเชื่อมความสัมพันธ์ของสมาชิก เพราะกิจกรรมทางเศรษฐกิจนี้ เป็นสิ่งที่สมาชิกเห็นประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม เป็นเรื่องใกล้ตัว เช่น การรวมกลุ่มที่มีเป้าหมายทางการผลิต กลุ่มเพื่อระดมทุน กลุ่มเพื่อการแปรรูปผลผลิต กลุ่มเพื่อการตลาด และกลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือน เป็นต้น

3. การสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน โดยให้ประชาชนในชุมชนที่มีการรวมกลุ่มมานานแล้ว ทั้งที่ประสบปัญหาและที่ประสบความสำเร็จ มีการพัฒนาตัวเองให้เข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ แต่กลุ่มเหล่านั้นกระจายกันอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ขาดการเชื่อมโยง หากจะสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มต่าง ๆ จะต้องส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดเครือข่ายของกลุ่มว่ามีข้อจำกัด อุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมอะไรบ้าง เพื่อให้ภาครัฐ สามารถให้การสนับสนุนได้ตรงตามความต้องการ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาระบบเศรษฐกิจพื้นฐานแบบพึ่งตนเองของชุมชนได้

4. สนับสนุน ส่งเสริมการตลาดรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งเมื่อชาวบ้านทำการผลิตผลผลิตทางการเกษตรแล้ว ไม่สามารถจำหน่ายได้ในราคาที่เป็นธรรม แนวคิดในการแก้ปัญหาดังกล่าวคือ การจัดให้มีตลาดนัดชุมชน หรือลานค้าชุมชน เพื่อให้กลุ่ม

อาชีพต่าง ๆ นำผลผลิตออกมาจำหน่าย อันจะทำให้เกษตรกรมีตลาดที่ขายผลผลิตได้อย่างเป็นธรรม และประชาชนในเมืองเองก็ซื้อผลผลิตได้ในราคาถูก ในขณะที่เดียวกันเกษตรกรและกลุ่มอาชีพ ก็สามารถใช้เวลาในคาบชุมนุมเป็นเวทีแห่งการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการผลิต ซึ่งจะเป็นการช่วยให้มีการพัฒนาคุณภาพผลผลิต หรือผลิตภัณฑของตนเองได้ดียิ่งขึ้น และยังเป็นสถานที่ที่จะทำให้ภาคธุรกิจได้เข้ามาคัดเลือกซื้อ สั่งซื้อผลผลิตหรือผลิตภัณฑที่จะนำไปจำหน่าย

5. จัดให้มีเวทีประชุมเศรษฐกิจพื้นฐานของชุมชนในทุกระดับ เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปรัชญาหรือ แก้ไขปัญหาของชุมชนเอง วางแผนจัดทำโครงการ และการแสวงหางบประมาณในลักษณะแบบ คิดเอง ทำเอง โดยมีผู้แทนจากส่วนราชการ หน่วยงานองค์กรพัฒนาเอกชนคอยเสริมความช่วยเหลือให้เป็น “เวทีประชาคมเศรษฐกิจชุมชน/หมู่บ้าน”

5. เอกสารอ้างอิง

กิตติ คันธา. ลักษณะการมีส่วนร่วม. 2536.

ชาย โพธิ์สิตา. "การวิจัยเชิงคุณภาพ : ข้อพิจารณาทางทฤษฎี"ตำราประกอบการสอนและการวิจัยการศึกษาเชิงคุณภาพ เทคนิคการวิจัยภาคสนาม. บรรณาธิการโดยเบญจมา ยอดดำเนิน และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร. โครงการเผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาด้านประชากรสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2548. หน้า 28-52.

_____. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2550.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน : จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549

ศุภกิจ วงศ์วิวัฒน์นุกิจ. พจนานุกรมศัพท์การวิจัยและสถิติ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร. ด้านสุทธาการพิมพ์, 2550.

สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ประธานกลุ่ม/องค์กรในชุมชน

อลิศรา ศิริศรี. "การนำวิจัยเชิงชาติพันธุ์วรรณา มาใช้ในการวิจัยทางการศึกษา" รวมบทความทางวิธีวิทยาการวิจัย เล่ม 1. บรรณาธิการโดย สมหวังพิธิยานุวัฒน์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541. หน้า 249-257.

William W. Research Methods in education an introduction foundation. Fourth Edition Printed in the United states of America, 1986.

<http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/01-01-01.html>

<http://www.stou.ac.th/stouonline/lom/data/sec/Alternative/01-02-03.htm>